

МУ «Департамент образования Мэрии города Грозного»
Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение
«Математическая школа №1 им. Х.И. Ибрагимова» г. Грозного
(МБОУ «МШ №1 им. Х.И. Ибрагимова» г. Грозного)

МУ «Соблжа-Г1алин Мэрин дешаран Департамент»
Соблжа-Г1алин Муниципальни бюджетни йукъардешаран учреждени
«Х.И. Ибрагимовн ц1арах Математически школа №1»
(Соблжа-Г1алин МБЙУ «Х.И. Ибрагимовн ц1арах МШ №1»)

УТВЕРЖДЕН

приказом от 30.08.2024 г. № _____

Фонд оценочных средств

по учебному предмету _____ **чеченский язык** _____

основного общего образования

Класс(ы): _____ **10-11** _____

Нохчийн мотт

РогIалла	Предметан таллам бен дакъа	Мах хадоран гIирсан цIе
1	Маттах лаьцна хаамаш	• «Дуьненан ирс» талламан болх
2	Лексикологи	• «Ден дозалла» изложени
3	Фонетикех хаамаш	• «Хьасанан ойланаш» талламан болх
4	Морфологи а, орфографи а	• «ГIаргIулийн илли» изложени
5	Къамелан дакъош	• «Дахаран кхоларш» талламан болх • Тест «Коьрта къамелан дакъош»

Талламан диктант № 1

Дуьненан ирс

Цхьа мехкан дай, цхьа кура элий хиллера сакьера хевшина Iаш. Даарх-маларх шайш буьзча, догIамашна паргIато луш, кузашна тIетийсинчу гIайбеш тIехула шайш агIорбевлча, элаша вовшашка хаьттинера, хьуний-хьуний хIун дезара, хьанна мила хила лаьара вайна кху дуьненахь аьлла.

Шен болчун тIе кхин оццул бахам безара шена, аьллера цхьамма. Кхаа мехкан эла хила лаьара шена аьлла, билгалдаьккхинера вукхо. КхоалгIачо, шена дуьненан да хила лаьара олуш, жоп деллера хаттарна. Вукху шимма цуьнга бехк баьккхинера.

«Шу ца кхийти сох, – церан бехк тIе ца лаьцнера кхоалгIачо, – шу а ца девзаш, шуна а ца вевзаш, йуьрта йисттехь цхьа жима хIусам а йина, сарралц даьккхинарг сарахь пхьор даьал бен а ца хуьлуш, цхьана бертахь, сайна муьтIахь йолчу хIусамненаца вехаш хилла велара со, тIаккха хир вара-кх сох дуьненан да», – аьлла. Важа ши эла ойланашка ваханера, кхоалгIаниг бакьлуйш вуйла а хийна.

Ткъа хьанна ца лиьнера, хьанна, кху дуьненан да хилла ваха, кху дуьненах шен нус йан, хIара дуьне шена декхарла дерзо?!

Нохчийн фольклор (151 дош)

Талламан диктант № 2

Хьасанан ойланаш

Тахана хилча санна, дика дагадогIура Хьасанна ша жима волуш хилла цхьадолу хIуманаш. Лекхачу лаьмнийн хIазарна йуккъехь эчиган некъаца йахийелла жима гIала Iуьллу Алтайн лаьтта тIехь.

Галин йистехь, регIан басахь, лаьтта ХьасангIеран цхьаь бен чохь йоцу цIа. Лаьтта хьобгIначу утармаш тIе шина аагIор у тухуш, йуккъе жир йоьхкина, дина ду иза. ДогIа тIехь ца сацийта, воттана хьаькхна, у тоьхна бу раз тхов а. ДогIано дашош, малхо дагош лаьтта уй ченан баса дахана. Шайн бахам къаго гIерташ, чеш лобцуш, поппар а хьаьхна, кораш долчу цхьана пенна кир тоьхна Хьалимата.

Жимчохь дуьйна луларчу берашца йахь йолуш волчу Хьасана йарезаз йуьйгIира шайн кора кIел. Цу тIера чIениг этIаш а, гIадужуш а, шайн генара Даймохк дагаоьхуш, гIийла ойланаш йеш Ia кхузахь наний, кIанттий. Кхузара дIахьаьжча, дуьйлинчу те тIехула боьду нIаьна санна, генна шерачу арахула малхбузехьа гIерта цIерпошт го. «Дуьне мел ду, генарчу мехкашка дIасалела маьрша, ирсе нах. Вай маца хир ду-те иштта маршо йолуш?» – оила йо Хьасана.

Хь.Ш. Яндарбиев (153 дош)

Тедиллар.

1. Текстера 1-чу абзацера дерзоран цIерметдош легаде.
2. Массо а хенашца хийца 2-чу предложенера хандош.
3. 3-чу абзацан 1-чу предложенера хандош схьайазде, цуьнан спряжени

билгалйакхха.

Шеран талламан диктант № 3 Дахаран кхоларш

Сарралц кьегина лаьттина малх суьйренга керчинера. Анайисте кхаччалц схьабеана и, йоьза чара санна, боккха бара. И цийбеллера, шен йозалла айбина боллуш санна. Гезгамаша а хилла, стиглахь йаьржинера цуьнан зенарш. Малхбалехьара а, лаьмнашкара а тегьертачу суьйренан Индагаша дабойбуш лаьттара маьлхан тлаьхьхара суй.

Малх чубуьзна баларца дуьнено кхин бос ийцира. Тлаьхь-тлаьхьа дукьлуш лаьттара тегьертачу маьрклажан боданан Индагаш. Гучудуьйлура седарчий, амма церан лепар а цхьабосса дацара: цхьадерш – сирла, ткьа вуьш –кхоьлина, тле чим тесча санна.

Соблжа-Пала йара суьйранна чуйоьрзуш. Урамашкара адамаш лахделлера.

Добду хи санна, хьаьдда ду дахар, амма цуьнан ирхенаш а, охьенаш а нисло. Де-буьйса санна, серлонехь а, боданехь а нисдала а тарло и. Адамийн дог-ойла гуттар а кьубьсуш йу диканой, воной, оьздачой, маьтгазчой, хьаналчой, хьарамчой. Цу кьийсамах цена чекхвала ца хууш верг а, ца лууш верг а хуьлу. Даг тлехь йисна хьобкхнаш йуьхь-чкьурах ларйеш, массарах тарвала гьертыхь а, ойланашка вуьйлу ишттаниг. Шерашкахь гена мел вели а, тлейазло цунна дахаран кхоларш. Кьаьсттина чога дагалецамашка воху ишттаниг суьйренаша а, лаьнан йехачу буьйсанаша а.

Хь.С.Эдильгериев (160 дош)

Тедиллар.

1. Текстан 2-чу абзацера антонимаш схьайазье.
2. Морфемийн таллар кхочушде дешнийн: «йозалла», «чубуьзна».
3. 4-чу абзацера чолхе цьердешнаш, буха сиз а хьокхуш, билгалдаха.
4. 2-чу абзацера хуттургаш схьайазье, церан тайпанаш билгалдаха.

Изложенеш

1. Ден дозалла

ВорхI кIант ву Даркешан. ВорхIе а – ден дозалла. Цуьнан гIортораш. ВорхIе а – пепнаш санна, догIмаш долуш, болатых вьоттича санна, онда. ХIумманах а бIаьргнегIар тухур доцуш. Вухавер воцуш. Иуьргара текхарг а йоккхур йолуш, чIарх-аьллий, шайтIанан ненан багара маха а бохьур болуш, майрий. ГIиллакхах вухур воцушший, йахь дIалур йоцушший.

Иштта кхийна уьш дас. Цо хIинца а олу шен кIенташка: «Хьалха а ма хила, тлаьхьа а ма хила. Шун меттиг йуккьехь йу».

Цкьа воккхаволчу Аьрзус, Iен а ца велла, хьаттира дега:

– И йуккьера меттиг хIунда хьоржу ахь тхуна, ва дада?

Даркеш оьгIаз ца вахара оцу хаттарна. Тера дара цо и лардинчух. «Хьалхавийла Iеминарг массо а хIуман тIехь а хьалхара хила лууш хуьлу, тIехьа сеца Iеминарг массо а хIуман тIехь а тлаьхьара хила лууш хуьлу. Хьалхавалий, тлаьхьависий стаг гуттар а караво. Муьлххачу а гIуллакхан коьрта йозалла шена тIеоьцуш йерг йукь йу. И онда йелахь, халкьан доь довр дац», – жоп делира Даркеша.

Ден хьехар лардира кIенташа, ЦIагарца паччахьан салташна кIело йан баханчохь а. Коьрталла ца кьевсира цхьаьнцца а. Кхечаьрца нийсса лийтира вежарий ХьаргIий, Олхазаррий, Маккхаллий. Тлаьхьарчунна пхьаьрсах чов а йинера.

Салтийн тоьпаш а йохьуш, ЦIагаран тоба цIа йирзича, гихоша доккха са даьккхира... Цхьана Аружин йуьхь тIехь ца хаалора йа хазахетар а, йа халахетар а. Иза йобллера шен кхузткье итт шара чохь кIентий кхерамечу новкьа а бохуш, уьш могуш-маьрша бухабержаре хьежарх.

ВорхI кIант ву Даркешан доьзалехь. ВорхI кIант – ненан ворхI са. Цхьана деган эшшарехь деттало и ворхI са, цхьанна цатам хилча, берриге а кийра Iовжош, хазахетар хилча, кийрахь меттиг ца тоьуш...

Кхо кIант дена дуьхьал хIоьттира. Хьалха вистхилира кхааннах воккхаволу ХьаргIа.

– Дада, тхо духадирзи, зен-зулам ца хуьлуш.
 – Бакъахъа хир ду, – кІентийн бІаьра ца хьожуш, бен доцчуа жоп ло Даркеша. – ПаргІат хила.
 Нана йолчу боьлху кІентий.
 – Нана, тхо духадирзи, могош-маьрша долуш.
 – Некъан хьовзамах, йуьхьІаьржонах лардойла шу вайнДала,– меллаша дека тийналлехь Аружин аз. – Дадуьло, паргІатдовла.
 Воккхахволчу вешина Аьрзуна тІебоьлху вежарий.
 – Тхо духадирзи, дагалаьцнарг кхочуш а дина.
 – Нахана хьалха корта охьабахийта меттиг-м ца йитина аш вайна? – хобтту Аьрзус.
 – Ца йитина, – жоп ло ХьаргІас.
 – Дика хир ду, – там хиларца боху воккхахволчу вашас. – Хьовса шайн гІуллакхе...

Л.М.Яхъяев (343 дош)

Хьесап:

1. Ден дозалла.	4. Аружин доьналла.
2. Ден хьехамаш.	5. Дена дуьхьал хІоттар.
3. КІенташа ден хьехар лардар.	6. Добзалехь йолу йукьаметтиг.

2. ПаргІулийн илли

«Де дика хуьлда хьан, сан хьоме Уми!» – халла, хІора дешдакъа къастош, дийшира кІанта, цецваьлла ненанене а хьожуш. Умина-м лаьара нохчийн маттахь довха, эсала, мерза дешнаш хозийла.

– Немцойн маттахь йаздина, – элира Султана, – немцойн меттан хьехархочуьнга кхайкха гІой со?

Ненананас ца оьшу боххушехь ариккхира.

Уми ца кхетара. Цунна цкъа а дага ца деанера кІантана шен ненан мотт бицлур бу бохург.

– Уми ойлане йуьйжира. Цунна дагадеара шовзткъе кхоалгІа шо. Дагадеара цхьаь бен воцу кІант ша тІаме новкъаваккхар. Дагадеара вокзалехь дуккха а нах хьаьвддий-бевддий лелар. ЦІаьхъана, бакьдолуш санна цунна хезира шен кІентан аз, хІетахь оцу шийлачу Іуьйранна дегайовхонца декна долу: «Нана, ас дуй буу хьуна, со йухавоьрзур ву хьомечу лаьмнашка – Даймахке».

Вочу ойланаша некхе лазар туьйхира къеначу Умина. ГІийла делха доладелира дог...

Чуволлушехь кехат схьайцира хьехархочо.

«Де дика хуьлда хьан, сан хьоме Уми, – гочдан вуьйлира хьехархо. – Муха Іаш йу хьо? ДагавогІий хьуна со? Ас йаздо хьобга хІара могоанаш, гІийла велха а воьлхуш. Хьуна ма мотгалахь, шелехь, гІелехь массарна а вицвелла, хийрачу нехан неІаршка хІуьттуш, со лелаш ву. ХІан-хІа. Сан цІа а, добзал а, машин а ю. Сингаттамо таІийначу дагна йезарг эца йиш йу сан. Амма бац сан Даймохк, мел дукха ача даларх, и эца таро а йац...

Со хедира цунах fronte дІа ма-вахханехь: шовзткъе кхоалгІачу шеран декабрь баттахьсо йийсаре вигира мостагІаша. ТІаккха – концлагерь. Французашцачу чуьра ведда, кьилбен Франце вахара со. Зуда йалийра. Ткъа цул тІаьхъа цІа ван дага ца деара.

Сан кьизачу кхолламо со ца кхачош хІун меттиг йисира: ах дуьне теллира ас, айса лобху синтем ца карош.

Ткъа дукха хан йоццуш Истамал-гІалахь цхьа некъахо кхайкхира соьга. Вай санна кхайкхира: «ХІей!». Некъаш хедош со тІехьаьдира цунна, амма тІегІоьртинчу машенаша некъ бихкира сан.

Со миччахь хиларх, суна тІаьхъа уьду и тамашена аз: «ХІей!». Набарх а воккху цо.

Цул тІаьхьа ас оила йира: сан нана йай и-м соьга кхойкхуш. Даймохк бу шен тилвеллачу кІанте мохь бетташ. Цхьана маьПаргонна цІа а воьгура со хІетахь: сайн хІуманаш дІа а хьарчийна, кехаташ а кечдина тохавелира, тІаккха а ца хІоьттира со: дІавоьдуш кьона а, могаш а, хаза а ма вара со, ткьа бакьо йуй сан кьезвелла, кьанвелла вуоча а ваьлла, вухаверза».

Масийтта шо хьалха эвлах йелира адамийн тоба. Царна деза дара шаьш дІавуллург дийна ву, вац цахаар. Уми дуьхьал йара, цо дехарш дора моллига. Амма гІиллакхо лобхура дийна верг а дІаволлар, нагахь цо Даймохк дІатеснехь, нагахь иза тІепаза вайнехь.

Иштта дІавоьллира кІант.

Умина хетара шен кІанте болу безам лахьте берзийча санна. Амма и тешара, цо сатуьйсуре, туьйранахь санна, цхьа тамашена хІума хиларе.

Ткьа хІинца хІара кехат...

ХІаь, хІинца цІаьхьана кхийтира Уми шегара даьллачу гІалатах: цІа воьрзур вац цуьнан кІант цкьа а, вистхир вац цуьнга шен дайн маттахь, велла цуьнан кІант, велла тоххарехь.

Оцу ойланах Уми гІийла кьурдаш дан йуьйлира. БІаьрхиша цуьнан садукьдора. Дерриг дуьне бІаьрхиш хилла даьржинера.

Ткьа и дахаре йухайерзийра геннара, стиглан бухара, схьахезачу маьхьарша. Иза хьалахьаьжира, дехха моьганаш дина цхьа Іаьржа тІадамаш дара цигахь гуш. ТІаккха цунна хезира цхьа тамашена аьзнаш. Иза дара дуьненахь а уггаре гІийла илли – Даймахках кьаьсташ гІаргІулийн илли.

І.-Хь.І. Хатуев (483 дош)

Хьесап:

1. КІантера кехат.	4. Ненан ойланаш кІаргІалар.
2. Хьехархочуьнга кхайкха вахар.	5. Умин гІийла кьурдаш.
3. Кехатан Іийжаме моьганаш.	6. ГІаргІулийн илли.

Тесташ

«Къамелан дакьош» темина талламан болх Тест № 1 (1-ра вариант)

1. Нохчийн маттахь къамелан дакьа ду:

- 1) 6;
- 2) 3;
- 3) 4;
- 4) 10.

2. Нохчийн маттахь коьрта къамелан дакьа ду:

- 1) 10;
- 2) 9;
- 3) 6;
- 4) 3.

3. Гуллакхан къамелан дакьош ду:

- 1) дештІаьхье, хуттург, дакьалг;
- 2) дештІаьхье, хуттург, дакьалг, айдардош;
- 3) цІердош, билгалдош, терахьдош, цІерметдош, куцдош, хандош;
- 4) цІердош, билгалдош, терахьдош, цІерметдош, куцдош, хандош, дештІаьхье, хуттург, дакьалг, айдардош.

4. ЦІердош:

- 1) къамелан дакьа ду;
- 2) предложенин коьрта меже йу;
- 3) предложенин коьртаза меже йу;
- 4) предложенин шакьаьстина меже йу.

5. Хандешан хІоттаман сказуеми ду:

- 1) йижаза йара;
- 2) хьохур ду;
- 3) лекхира йиш;
- 4) йаха кечйелира.

6. Дацаран дакъалг ца цѣрдешнашца ... яздо:

- 1) даима цхъаьна;
- 2) къаьстина;
- 3) наггахь цхъаьна;
- 4) наггахь къаьстина.

7. Терахъдешнаш хуьлу:

- 1) цхъалхе, чолхе, хІоттаман;
- 2) мухаллин, доладерзоран;
- 3) йаххыйн, къастамза, гайтаран;
- 4) берта, бертаза.

8. ХІара дешнаш дакъалгаш ду:

- 1) ткъа, делахь а, йа, хІетте а;
- 2) чу, тІехь, кІел, уллохь;
- 3) чул, амма, бакъду, цхъабакъду;
- 4) дуьххьадІа, ур-атталла, хьовха.

9. «Сихвала» хандешан хан билгалйаккха:

- 1) йахана хан;
- 2) карара хан;
- 3) йогІу хан;
- 4) нийса жоп дац.

10. ХІара цѣрметдешнаш дефисца ца яздо:

- 1) цхъа?волу, кхи?волу, наггахь?волу;
- 2) со?со, и?ша, шу?шаьш;
- 3) муьлх?муьлха, мил?милла, хъаь?хъаьа а;
- 4) тхо?тхаьш, шун?шайниг, цуьнан?шен.

11. Айдардешнаш кхаа тайпане декъа тарло:

- 1) мухаллин, доладерзоран, юкъаметтигаллин;
- 2) азтардаран, синхаамийн, кхайкхаран;
- 3) цхъалхе, чолхе, хІоттаман;
- 4) хенан, меттиган, бараман.

12. ДештІаьхье:

- 1) къамелан дакъа ду;
- 2) дешан дакъа ду;
- 3) предложенин меже йу;
- 4) йукъадало дош ду.

13. Куцдешан предложенехь ... уьйр хуьлу:

- 1) цѣрдашца;
- 2) хандашца;
- 3) билгалдашца;
- 4) терахъдашца.

14. ХІара цѣрдешнаш цхъаллин терахъехь бен ца лела:

- 1) йовхарш, аьшпаш, йоькаш;
- 2) стаг, йоІ, йис;
- 3) Салман, Ийса, Асет;
- 4) хьонка, хІаваь, тов.

15. РогІаллин терахьдашо гойту:

- 1) масалла;
- 2) рогІалла;
- 3) мухалла;
- 4) хан.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
4	3	1	1	4	1	1	4	4	1	2	1	2	4	2

«5»	«4»	«3»	«2»
13-15	10-12	7-9	1-6

«Къамелан дакъош» темина талламан болх Тест № 1 (2-гІа вариант)

1. Вешан оила а, дагахь дерг а вай дІадуйцу маттаца.

ХІокху предложенера хандош ду:

- 1) йаханчу хенан;
- 2) карарчу хенан;
- 3) йогІучу хенан;
- 4) билгалзачу кепехь.

2. Цо стобла тІе кехат диллира.

ХІокху предложенехь дештІаьхье йу:

- 1) цо;
- 2) тІе;
- 3) кехат;
- 4) диллира.

3. ХІара хандешнаш хьалхарчу спряжени чу догІу:

- 1) деша, хатта;
- 2) ласта, теша;
- 3) такха, лачкъа;
- 4) латта, Іама.

4. «ГІелвала» хандешан хан билгалйаккха:

- 5) йахана хан;
- 6) карара хан;
- 7) йогІу хан;
- 8) нийса жоп дац.

5. Мухаллин билгалдешнийн даржаш ду:

- 1) йуьхьан, йуьхьза, йукъара;
- 2) йуьхьанцара, дустаран, тІехдаларан;
- 3) цхьалхе, чолхе, хІоттаман;
- 4) коьрта а, коьртаза а.

6. Дош карладоккхуш кхолладелла чолхе куцдешнаш йаздо:

- 1) дефисца;
- 2) къаьстина;
- 3) цхьаьна;
- 4) цІоьмалгаца.

7. ХІумма а, аддам а боху цІерметдешнаш ду:

- 1) гайтаран;
- 2) хаттаран;
- 3) дацаран;
- 4) дерзоран.

8. Цхьаьца, шишиша, пхиппа терахьдешнийн тайпа ду:

- 1) масаллин;
- 2) роГаллин;
- 3) декъаран;
- 4) дакъойн.

9. ХIара цIердешнаш 4-чу легар чу доГу:

- 1) адам, дуьне, йамартло;
- 2) йоза, бIов, ков;
- 3) эчиг, дечиг, диг;
- 4) дошло, доттаГI, мостаГI.

10. Билгалдешнаш хуьлу:

- 1) берта а, бертаза а;
- 2) лааме а, лаамаза а;
- 3) долахь а, йукъара а;
- 4) къастаман а, къастамза а.

11. ХIара билгалдешнаш даржашца хийцало:

- 1) мухаллин билгалдешнаш;
- 2) йукъаметтигаллин билгалдешнаш;
- 3) доланиг дожаран кепак хилла билгалдешнаш;
- 4) билгалдешнаш даржашца хийца ца ло.

12. Дабаханчу беттан ткъе итте а де хаза лаьттира.

ХIокху предложенера терахьдош ду:

- 1) хIоттаман;
- 2) чолхе;
- 3) цхьалхе;
- 4) декъаран.

13. Бовр буй-техьа хьовь болу сан безам цкъа а, гур вуй-техьа сайл дукхах хьо йезарг цхьа а.

ХIокху предложенера билгалдаьхна дешнаш ду:

- 1) айдардешнаш;
- 2) хутгургаш;
- 3) дакъалгаш;
- 4) дештIаьхьенаш.

14. Куцдош ду:

- 1) оьзда йоI, дашо малх;
- 2) мела мох, шийла шовда;
- 3) шолгIа шо, ткъа синтар;
- 4) меллаша воГу, шозза эли.

15. Айдардешнаш предложенехь:

- 1) меженаш хуьлу;
- 2) меженаш ца хуьлу;
- 3) меженаш хуьлу айдардош даьржина хилча;
- 4) меженаш хуьлу айдардош даьржина ца хилча.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
2	2	1	4	2	1	3	3	4	2	1	1	3	4	2

«5»	«4»	«3»	«2»
13-15	10-12	7-9	1-6

РогIалла	Предметан таллам бен дакъа	Мах хадоран гIирсан цIе
1	Арсанов С-Б.А. «Маца девза доттагIалла» роман	• «Маца девза доттагIалла» романан исбаъхьаллин башхалла» сочинени
2	Мамакаев М.А. «Зеламха» роман	• «Зеламха» романехь коьртачу турпалхочун васт» сочинени
3	Нохчийн литература. Эдилов Х.Э. «Сийлаха» поэма	• «Сийлаха» поэмехь ИбрахIиман васт» сочинени
4	Дешаран шарахь Iамийнарг карладаккхар	• «Ненан мотт – сан дозалла!» сочинени. • Тест

Тешаш
Тест № 1 (1-ра вариант)

1. «Маца девза доттагIалла» цIе йолчу исторически романан автор ву:

- 1) Мамакаев Мохьмад;
- 2) Ошаев Халид;
- 3) Арсанов СаьИд-Бей;
- 4) Нажаев Ахьмад.

2. Ахмадов Мусан «Лаьмнел лекха» драмин турпалхо ву:

- 1) ГIойсум;
- 2) Жаьмбик;
- 3) Элси;
- 4) Леча.

3. Произведенехь йаздархочо гойтучу коьртачу ойланах йа цунна ала луучух ... олу:

- 1) эпитаф;
- 2) метафора;
- 3) тема;
- 4) идея.

4. Нохчийн поэтан Яралиев Юсупан кьинхьегаман дахар дIадоладелла:

- 1) 1969-чу шарахь;
- 2) 1976-чу шарахь;
- 3) 1985-чу шарахь;
- 4) 1991-чу шарахь.

5. Исбаъхьаллин произведенешкахь адамийн амалш а, дахар а гайтаран кепех ... олу:

- 1) автограф;
- 2) васт;
- 3) жанр;
- 4) тема.

6. Бексултанов Мусан «Дахаран хин генара бердаш» повестан тема ю:

- 1) безаман;
- 2) доттагIаллин;
- 3) исторически;
- 4) добзалан.

7. «Деззачу атлазан дарин йу таппаш, ахь цIе тоьхханарг хадор йу ас».

ХIокху поэмин юккьера бу и могIа:

- 1) «Заманан лараш»;
- 2) «Кханенга вьоду»;
- 3) «Лаьтган цинц»;
- 4) «Сийлаха».

8. Нохчийн литературехь дуьххьара поэма йазинарг ву:

- 1) Нажаев Ахьмад;
- 2) Мамакаев Мохьмад;
- 3) Арсанукаев Шайхи;
- 4) Мамакаев Иьрби.

9. Хума поэтически а, исбаьхьаллин а билгалонашца гойтуху суртхотточу гирсах ... олу:

- 1) аллеори;
- 2) олицетворени;
- 3) пейзаж;
- 4) эпитет.

10. «Ций хуьйдина лаьмнаш» цле йолчу поэмин автор ву:

- 1) Бадуев СаьИд;
- 2) Мамакаев Мохьмад;
- 3) Мамакаев Иьрби;
- 4) Бексултанов Муса.

11. Абдулаев Лечин «Кьонахийн некь хуьлуш бацийца атта» цле йолу стихотворени лерина ю:

- 1) Айдамиров Абузарна.
- 2) Мамакаев Иьрбина.
- 3) Ахмадов Мусана.
- 4) Ошаев Халидна.

12. Нохчийн литературехь дуьххьара дийцар йазинарг ву:

- 1) Сальмурзаев Мохьмад;
- 2) Ошаев Халид;
- 3) Бадуев СаьИд;
- 4) Нажаев Ахьмад.

13. Эдилов Хас-Мохьмадан «Сийлаха» поэмехь ИбрахИман доьзал дакъазбаьккхинарг ю:

- 1) Жовжан;
- 2) Бикату;
- 3) Маржан;
- 4) Аружа.

14. «Даймехкан декхаро глаттийна воглу со...»

Хокху дешнийн автор ву:

- 1) Айдамиров Абузар.
- 2) Арсанукаев Шайхи.
- 3) Мамакаев Мохьмад.
- 4) Дикаев Мохьмад.

15. Произведени дайолалуш далийначу, цуьнан коьрта маьйна шайца гучудолучу говзачу дешнех ... олу.

- 1) долор;
- 2) кица;
- 3) эпиграф;
- 4) эпитет.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
3	1	4	2	2	4	4	2	4	2	3	1	4	3	3

«5»	«4»	«3»	«2»
13-15	10-12	7-9	1-6

Тест № 1 (2-гІа вариант)

1. «Маца девза доттагІалла» цІе йолчу исторически романан автор ву:

- 1) Мамакаев Мохьмад;
- 2) Ошаев Халид;
- 3) Арсанов СаьІид-Бей;
- 4) Нажаев Ахьмад.

2. «Александр Чеченский» повестан коьрта турпалхо хІокху йуьртара дІавигна вара:

- 1) АтагІара;
- 2) Чечанара;
- 3) ГІойтІара;
- 4) Алдара.

3. «Зеламха» цІе йолу роман хІокху жанрехь йазйина йу:

- 1) публицистически;
- 2) исторически;
- 3) фантастически;
- 4) реалистически.

4. Нохчийн поэт Цуруев Шарип дуйхьара зорбане ваьлла:

- 5) 1969-чу шарахь;
- 6) 1977-чу шарахь;
- 7) 1985-чу шарахь;
- 8) 1991-чу шарахь.

5.«Кхийра кхаба» стихотворенин автор ву:

- 1) Исмаилов Абу;
- 2) Абдулаев Леча;
- 3) Яшуркаев Султан;
- 4) Цуруев Шарип.

6. Произведени дІайолалуш далийначу, цуьнан коьрта маьІна шайца гучудолучу говзачу дешнех ... олу.

- 1) долор;
- 2) кица;
- 3) эпиграф;
- 4) эпитет.

7.«Деззачу атлазан дарин йу таппаш, ахь цІе тоьхханарг хадор йу ас».

ХІокху поэмин йуккьера бу и могІа:

- 1) «Заманан лараш»;
- 2) «Кханенга вьоду»;
- 3) «Лаьтган цинц»;
- 4) «Сийлаха».

8. Бексултанов Мусан «Дахаран хин генара бердаш» повестан тема ю:

- 1) безаман;
- 2) доттагІаллин;
- 3) исторически;
- 4) доьзалан.

9. «Элпаш ас ишколехь Іамийнехь а, оьшучу вастехь со яздан Іамийнарг газета ду»

ХIокху дешнийн автор мила ву:

- 1) Айсханов Шамсудди;
- 2) Мамакаев Мохьмад;
- 3) Сальмурзаев Мохьмад;
- 4) Дудаев Iабди.

10. Исбаьхьаллин произведенешкахь адабийнш амал а, дахар а гайтаран кепак ... олу:

- 1) васт;
- 2) автограф;
- 3) жанр;
- 4) тема.

11. Эдилев Хас-Мохьмада дуьхьара йазийна поэма ю:

- 1) «Нохчийн кIант Волгин йистехь»;
- 2) «Сийлаха»;
- 3) «Ненан безам»;
- 4) «Октябран серло».

12. «Зеламха» це йолчу романехь дов доладелира:

- 1) ахча кьевсина;
- 2) Зезаг кьевсина;
- 3) латта кьевсина;
- 4) дош-даше даларна.

13. Нохчийн литературехь дуьхьара дийцар йаздинарг ву:

- 1) Сальмурзаев Мохьмад;
- 2) Ошаев Халид;
- 3) Бадуев СаьИид;
- 4) Нажаев Ахьмад.

14. Ахмадов Мусан «Лаьмнел лекха» драмин турпалхо ву:

- 1) ГПойсум;
- 2) Жаьмбик;
- 3) Элси;
- 4) Леча.

15. ХIума поэтически а, исбаьхьаллин а билгалонашца гойтучу суртхIотточу гIирсах ... олу:

- 1) аллеори;
- 2) олицетворени;
- 3) пейзаж;
- 4) эпитет.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
3	4	2	2	1	3	4	4	2	1	2	2	1	1	4

«5»	«4»	«3»	«2»
13-15	10-12	7-9	1-6

11 класс
Нохчийн мотт

Рогаалла	Предметан таллам бен дакъа	Мах хадоран гIирсан цIе
1	Синтаксис, пунктуаци, цхьалхе предложени	<ul style="list-style-type: none"> • «Микин дахар» талламан болх. • «Бабин беркате тIорказ» изложени
2	Чолхе предложени	<ul style="list-style-type: none"> • «Борз» талламан болх
3	Ма-дарра а, лач а къамел	<ul style="list-style-type: none"> • «Дохкойала, нана» изложени
4	Пунктуаци	<ul style="list-style-type: none"> • «Бохам» талламан болх. • Тест «Чолхе предложенеш»

Талламан диктант № 1

Микин дахар

Генарчу Алтайн пана лаьттачу лаьмнийн сийначу хьаннаша хьулийна Гуьллу Лесное-йурт. Оцу йуьртахь цкъа дукхе-дукха хьалха ханнийн лохачу цIа чохь шен дененаца вехаш Iаш вара Мика. Микин да тIам тIехь вийнера. Цуьнан, нохчий цIера бохуш, вагон тIехь нана а кхелхинера. Хала дара оцу махкахь адамийн дахар, къаьсттина шайн махкахь баьхначу нохчийн а долуш. Ло диллича, тIебогIуш некь цахиларна, йоцачу аьхка бора цигарчу наха Iаьнна кечам. Шен итт шо бен дацахь а, Йоккхачу Бабица эса Iаьнера даккхал докъар гулдора Микас. Йуьйш, асарш деш, баьрзнаш деш, картолаш лелайора, гурахь схьайохий, цIийна бухахь долчу ор чу йерзайора.

Журавлиха олуш, чохь чIерий долуш, хаза хьаььна хи дара йуьртан йуккъехула лам чуьра охьадогIуш. ХIорш хьалха Iийначу генарчу Нохчийчоьнан ламанан хих, БIаьстах, тера дара Журавлиха, цкъа тийна, йуха зевне, хьаььна догIуш. Цкъа цхьана хенахь гIаргIулеш гуллуш хилла боху кхуьнан бердашца. Цундела тиллина хина и хаза цIе. Оцу хица шен хенарчу берашца хьалаохьуш, схьадевлча цIазамаш а, гурахь хилча мангал-комарш а, кхезарш а кхохьбура Микас тускар чохь. Дукха гена девлча, хьуьнан кIоргехь тилалуш меттиг а йогIура берийн. ТIаккха масийтта агIор шайтIанан маьхьаро дIасакхохьуш, тилвеллачун мохь хезара.

Хь.Ш.Яндарбиев(177 дош)

Талламан диктант № 2

Борз

Лаьтта тIехь акхарой, дийнаташ, сагалматаш бен ца хиллачу ширачу заманахь цхьа чога мох баьлла хилла. Дитташ охьадеттаделла, хIордаш, хиш лаьтта тIехула даьржина, лаьмнаш охьахирцина, къематде хIоьттина хилла.

Йерриге садолу хIума дIасайедда. Йеккъа цхьа борз йисна цу махана дуьхьал йирзина, шекйоцуш. Мера тIера цIоганна тIе кхаччалц шен схьайаьлла цIока махо ловзош, хиьна Iаш хилла гила борз. Кхано, цхьа хан йаьлча, мох дIатийна, сирла малх а хьаьжна, дIахIоьттина Латта. Йерриге садолчу хIумано, тIе а гулийелла, хеттарш дина:

– Дитташ охьадетташ, лаьтта тIехула хиш даьржина, лаьмнаш охьахерцаш, массо а садолу хIума шайн са дадийна йеддий-хьаьддий лелачу хенахь, хьо меттах а ма ца йелира, ва борз?

ДегIа тIера охьаледаш цIийн тIадамаш долуш, генна дIахьажийна ши бIаьрг болуш, курра Iачу барзо жоп делла:

– Сан когаш бухахь дерг сан дайн латта ду, мел къематде тIедарах, Дайможк битина, йаха меттиг болуш йац со хIокху Лаьтта тIехь.

Ойлане кортош а охкийна, йуьхь!аьржа а х!иттина, бенашка д!асайахана акхарой. Борз-м йисна, царна т!аьхьа а хьобжуш, шена хиллачу чевнаша дег! а Гийжош, кога акха йала шен кхин Даймохк а боцуш.

Нохчийн фольклор(169 дош)

Тедиллар.

1. Текстера т!едерзар схъаязде.
2. 1-чу предложенера къастамаш схъайазбе.
3. Текстан т!аьхьара предложени синтаксически талла.

Шеран талламан диктант № 3

Бохам

Пхи шо дара моьтту суна сайн цу гурахь, !аьнна кечйинчу алах сан вашас ц!е тесча. Тхойшиь сирникех ловзуш вара, вовшашна уьш, лета а йеш, т!екхуйсуш; сарахь дара иза, маьр!ажан бода къовлалуш.

Сан ваша, сол ши шо воккхаволу, т!аьхьара а, и ловзар к!орда а дина, ала т!е сирникаш кхийса х!оьттира. Асамохь хьобкхура, саца бохуш. Ц!е эххар а марсайелира, тхойшинга д!а а ца йайьалуш.

Тхойшиь ведда, божалан тхов т!е а ваьлла, д!алечкьира, шипаран бисткхачалучухула хьерайаьллачу ц!аре а хьобжуш. Йол дукха йара, арц санна, ирх а йахана, ра!у санна, йехха йоьттина. Маьхьарий дара тхойшинна хезаш, тхан да а, девежарий а, лулахой а болуш йукьахь. «Ши к!ант лаха, ши к!ант! – бохуш, мохь беттара тхан дас. – Йол йита, ши к!ант схъалаха, ваьгний хьажа ши к!ант!»

Со вилхира, мохь а баьлла, дена тхойшиь велла моьттиний а хиьна.

И йогу ц!е а, маьхьарий а, и д!асауьду нах а битина, дас тхов т!ера охьаваьккхира тхойша: «Велха ма велха, дукхаваха шуьшиь, шуьшиь дийна хилчхьана... йол-м ж!аьлеша йаахьара», – бохуш, тхойшиь кхеравеллий а хиьна, веларца хьеста а хьобстуш.

М.Э. Бексултанов(169 дош)

Тедиллар.

1. Текстера шакъаьстина къастам схъайазбе.
2. Текстера хуттургаш йоцу чолхе предложени схъалаха, цуьнан грамматически лардаш билгалйаха.
3. 3-чу абзацера ма-дарра къамелан схема х!оттайе.

Изложенеш

1. Бабин беркате т!орказ

Жимачу хенахь башха иэс ца хуьлу кегийчеран гонаха долчун терго йан: Даймехкан хазаллин, къоман сийлаллин, йуьртахойн г!иллакхийн, лулахойн дикаллин, баккхийчу нехан мехаллин. Де кхоблина ца хилчхьана, дуьненан исбаьхьалле кхийда дог маьрша дитича, цунах тоам беш лела бераллехь.

Цхьана хазачу б!аьстенан дийнахь ненера пурба а даьккхина, Шовда денана йолчу йаханера, жимма цуьнца марзо эца. Бабина ч!ог!а дукхайезара жима Шовда. Ша йолчу йеьча, цунна там бан г!ертара. Нанас шега ц!ахь, йохайарна кхоьруш, ца йуьлуйту пхьег!аш йуьлуйтура. Мухха хьакхахь а, шен чу нуй, горгам хьокхуйтура. Т!аккха цо диначу г!уллакхашна, бекхамна санна, сихха нохчийн пешан ц!ергахь сискал йоттий, цуьнца йетшура молуьйтура.

Жимма луьйш-олуш Гийначул т!аьхьа, Шовдина уггар мерза хета къайле гучуйоккхура бабас. Шен даг т!е гилгаш дохуш санна, хетара йо!ана, цо шен куьйган керайукьахь масех шекаран б!елиг кховдийча. Ткъа нагтахь г!ожан буьххьехь долу ц!азамаш а, б!араш а лора.

Шовдина хазаетара бабин т!орказ. Цхьа хаза, тайп-тайпанчу басаршца дехкина т!ехь зезагаш, т!етесна тир йаьккхина кечдина к!адин киса. Йо!ана моьттура бабин массо а къайле цу чохь лачкьийна йу. Шен бераллин хьекьале хьаьжжина, и къайле лаьтташ йу моьттура цу чохь долчу дуккха а б!елигех, кампетех, кхийолчу бес-бесарчу х!уманех.

Иштта цхъана дийнахь йо!а бабица къамеле йаьллачохь хаьттира:

– Баба, гуттар и хъан т!орказ дуьйцуш ма хуьлу Зийдат, цо йоккха меттиг д!алоцу бохуш. Иза ара ца доккхуьйтуш, халахета, моьтту суна, цунна. Ахь ма олий, хъан цу чохь дуьненан меха йолу къайле йу. Зийдатца ца доькьу ахь, соьца санна, цу чуьра хъайн мерза б!елигаш а, кампеташ а?

И хаттар хезча, баба доггах йелайелира. Цул т!аьхъа Шовда куьг лаьцна меллаша т!орказна т!ейигира цо. Цунна тоьхна долу дог!а схъа а даьстина, хъалайехира цу чуьра дуккха а х!уманаш. Амма йо!ан б!аьрг ца кхийтира ша сатуьйсучух. Цхъа лерина д!ахьарчийна тиша бедарш схъайаьстира бабас.

– Х!ара сан деден Хъаьжин-ц!а воьдуш т!ехь хилла духар ду. Кху духаран йозалла йийцина ца йаллал йеза йу. Оцу хенахь Хъаьжин-ц!а г!аш боьлхура нах. Сан дедена дуккха халонаш т!е!иттайелла некъан бохаллехь. Халонашца цхъаьна тишдала доладелла хилла духар. Амма ша ц!авирзича, шена гучувала веанчу стагана и т!ехь долуш маракхеташ хилла иза, хийла цига кчаца сатесначу стеган ког а, б!аьрг а ца кхаьчначу йезачу меттигашкахь шена т!ехь д!а а, схъа а деана духар ду х!ара бохуш. Цуьнан дозаллина тхан денанас х!ара массарна а гучохь кхозуш латтадора, – дийцира цо.

Т!аккха т!етуьйхира:

– Х!ара сан ненанана Кулсум маре йоьдуш цунна т!ехь хилла г!абали а, цу юкьах дихкина хилла долу дато доькка а ду.

Кхин а цхъацца шира, шен дагна хьоме х!уманаш гайтира бабас йо!ана.

– Шовда, х!ара йу-кх хъан Бабин йерриг къайле, – дегочу озаца элира йоккхачу стага.

Ш. Х. Дашаева (404 дош)

Хъесап:

1. Бераллин хан.
2. Шовда денана йолчу йахар.
3. Бабин т!орказ.
4. Шовдин хаттар.
5. Бабин къайле.

2. Дохкойала, нана

Бер д!а а дижийна, нана д!айахна. Мел шек доцуш Гуьллу иза мерзачу набарх.

Там хир барий-техъа цунна нана йоцчу кхечуьнгара? Х!ан-х!а. Иза цуьнан нана йу: дуьненан марзо, б!аьрган серло, деган йовхо. Иштта беран марзонах йоьллачу нанна а синтем ца хуьлу бер дуьзна а, деладелла а ца хилча. Мосазза мерзачу набарх йуьйлуш, шен г!ийлачу узамца охьадижийна цо иза.

Нагахь и сиркхо хилча, г!айг!анах кийра бузий, ойланна г!елло нана. Дагарадолий-техъа нанна бер цкъа а? Х!ан-х!а. Иза дицдина цхъа минот а ца йоьду цуьнан. Ша мел сиха, йуькьачу г!овг!анашкахь йалларх, беран аз кхочу ненан лере, мел генахь хиларх.

И шен бер д!а а тесна, лелалур ярий-техъа нана? Мичара! Берах ца йала пхьид йиьна, боху, нанас. Иза нийса ду. Бер – ненан сих са хуттуш, дагца дог нисдеш, б!аьр-нуьрца нур кхоллалуш, цуьнан ц!ийх схъадаьлла ма ду. Шен дег!ан са а берал мерза хир дац нанна. Нанна бер хаза г!ан санна деза ду. И доккха хиларе сатуьйсуш, багара церг ларйеш, ткъа дуьххъара и карийча мел хаза кхаь кхочу нене.

– Алахь, сан хазаниг, – бохуш, доьлучу дагца нанас берана !амабо шен халкъан сийлахь мотт. Ткъа хуьлийла йуй къинхетам байна нана. Х!ан-х!а. Нана, бери ша дуьххъар дуьненчу долуш, шена хуучу маттахь шега г!о дехнарг йу. Цундела нанна беран марзо йоккха йу дуьненан массо исбаьхьаллел.

Иштта деза бер дижийна, нана д!айахна-кх. Х!ун ду нанас лелориг?

Майрачунна оьг!азйахарх, х!ун къуьйсу ахь бераца? Хаалахь: хъан оьг!азаллех берриге бохам берана хуьлий. Шен дег!е куьг кхаччалц, декъаза де лелош, ша х!ума хаьал хилча «нана» боху дош дицделла, хъуна т!едан даго ца дуьтуш, лелар ду хъуна иза. Ткъа къа дац цуьнан, дуьненахь нана боху дош ала йиш йоцуш кхиа доьлча?

Диц ма де, бер д!а а дижийна, хьо д!айаха хъалаг!оттуш, беран ц!аьххъана мохь баьлла, цо хъайх катохар.

– Хьох йаьлла !елур йуй-техъа? – бохуш, ахь йаьхначу обанийн тача х!инца а данза

ду беран йуьхь тІера.

Дохкойала, нана, хьайн бер самадалале. Мел холчахІуттур ду иза, ша самадаьлча, хьо йуххехь ца гахь.

Къа ца хета хьуна, чоб ма-ййу дІасахьобжуш, хьобкхучу маьхьарца массо орцахваьккхина, хьо тІейалайар доьхуш, холчахІутту долчу цунах.

Дохкойала, нана: гІенах, самах хьо лобхуш, синтем байна хьийза долчу цу хьайн беран къа хьаьрчарий-техьа хьох.

Дохкойала, нана, хьайн дилхан дог дашадай, къинхетам, безам цунна чохь гулбай; хьайн дахарехь ахь дендолчу массо диканал, и самадалале, хьо цунна гар ду.

Дитахь, хІай нана, ца къийсича мега дерш, царах хьунайа нахана цуьрриг хила пайда бац, нагахь да-нана дезна, уьш ахь лийринехь, хьо йезийта хаалахь, хьайн жимачу кІорнина.

Дохкойала, сихха, берах ма къаста!

І.У.Юсупов (408 дош)

Хьесап:

1. Бер дижийна, дІайахна нана.
2. Нанна бер чІогІа деза ду.
3. ДІайаккха обгІазло хьайн даг чуьра, хІай, къинхетаме нана!
4. Хьайн жимачу беран дуьхьа дохкойала, нана!

Тесташ

Тест № 1 (1-ра вариант)

1. Предложени олу:

- 1) рогІехь дІайаздинчу дешнех;
- 2) ойланан а, къамелан а уггар цхьалхечу декьах;
- 3) йозанехь вовшахкхеттачу дешнех;
- 4) дешнийн цхьаьнакхетарех.

2. Дешнашна йуккъе уьйр а тосуш, дешан хийцалучу декьах олу:

- 1) суффикс;
- 2) чаккхе;
- 3) лард;
- 4) дешхьалхе.

3. *Варийлахь(1) Дука(2) нуй (3) шайн Бабин неІара тІехьарниг мабалахь(4) и (5) суна бевзар бу хьуна.*

ХІокху предложенехь цІоьмалгаш йахкаран нийса вариант къастайе:

- 1) 1,2,4. 2) 2,4,5. 3) 1,3,4,5. 4) 1,2,3,4.

4. *Дуккха а адамаш, къаьсттина бераш, чІогІа хазахеташ хьуьйсура хаьхкинчу говрашка.*

ХІокху предложенера билгалдаьхна дешнаш ду:

- 1) шакъаьстина йуххедиллар;
- 2) даьржина тІедерзар;
- 3) йукъадало дешнаш;
- 4) латтаман дурс.

5. **Нохчийн маттахь легар къастадо:**

- 1) доланиг дожаран чаккхенца;
- 2) коьчалниг дожаран чаккхенца;
- 3) дийриг дожаран чаккхенца;
- 4) хотталург дожаран чаккхенца.

6. *Доцца аьлча, экскурси дика чекхйелира.*

ХІокху предложенера *доцца аьлча* бохург:

- 1) йукъадало дош ду;
- 2) хуттург йу;

- 3) даран суьртан латтам бу;
- 4) шакъабстина меже йу.

7. ХIара дешнаш антонимаш дац:

- 1) йахь – хьагI;
- 2) ирс – докъазалла;
- 3) буьйр – омира;
- 4) комаьрша – пис.

8. Орфографи олу:

- 1) меттан дерриге а дешнех;
- 2) дешнийн нийсайаздар Iамочу бакъонех;
- 3) йозанехь сацаран хьаьркаш хIитторан бакъонех;
- 4) меттиган маттах.

9. Дешан хIоттаман дакъош ду:

- 1) подлежащи, сказуеми, къастам;
- 2) цIердош, билгалдош, куцдош;
- 3) орам, чаккхе, дешхьалхе, суффикс, лард;
- 4) айдардош, дештIаьхье, дакъалг, хугтург.

10. Терахьдешнаш хуьлу:

- 1) цхьалхе, чолхе, хIоттаман;
- 2) мухаллин, доладерзоран;
- 3) йаххийн, къастамза, гайтаран;
- 4) берта, бергаза.

11. Дацаран дакъалг ца деепричастицайаздо:

- 1) даима цхьаьна;
- 2) даима къаьстина;
- 3) цхьаьна а, къаьстина а;
- 4) дефисца.

12. Дуьххьарлера нохчийн абат («Нохчийн джуз ду хIара») хIоттийнарг вара:

- 1) Досов Къеда.
- 2) Эльдарханов Таьштамар.
- 3) Ошаев Халид.
- 4) Солтаханов Эльбек.

13. Латтаман дурсду хIокху предложенехь:

- 1) Селхана, уьссалгIачу ноябрехь, гIурбанан хьалхара де дара.
- 2) Карина, ненан цхьаь бен йоцу йоI, чIогIа качийна йара.
- 3) Кхин охьаа ца лахлуш, къамеле йелира зуда.
- 4) Цуьнан да, Илманча, дика вевзаш вара Нохчийчоь.

14. Сахиллалц шен хазачу эшаршца иза новкъайоккху зарзаро.

ХIокху предложенин грамматически лард йу:

- 1) иза новкъайоккху;
- 2) новкъайоккху зарзаро;
- 3) эшаршца новкъайоккху;
- 4) новкъайоккху.

15. Чолхе предложени олу:

- 1) шина йа масех цхьалхечу предложених лаьттахух;
- 2) йеа йа масех цхьалхечу предложених лаьттахух;
- 3) кхаа йа масех цхьалхечу предложених лаьттахух;
- 4) пхеа йа масех цхьалхечу предложених лаьттахух.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
2	2	1	1	2	1	3	2	3	1	2	1	1	2	1

«5»	«4»	«3»	«2»
13-15	10-12	7-9	1-6

Тест № 1 (2-гІа вариант)

1. Предложенино гойту:

- 1) адамаша ден къамел;
- 2) адамиин кхочушхилла йаьлла ойла;
- 3) вовшашца уьйр йолуш цхьаьнакхетта дешнаш;
- 4) дешнийн фразеологически цхьаьнакхетарш.

2. Дешан хІоттаман дакъош ду:

- 1) подлежащи, сказуеми, къастам;
- 2) цІердош, билгалдош, куддош;
- 3) орам, чаккхе, дешхьалхе, суффикс, лард;
- 4) айдардош, дештІаьхье, дакъалг, хуттург.

3. Доцца аьлча, экскурси дика чекхйелира.

ХІокху предложенера *доцца аьлча* бохург:

- 1) йукьадало дош ду;
- 2) хуттург йу;
- 3) даран суьртан латтам бу;
- 4) шакъаьстина меже йу.

4. Подлежащи хуьлу:

- 1) лааме, лаамаза;
- 2) грамматически, логически;
- 3) мухалин, меттиган;
- 4) берта, бертаза.

5. Лексика бохучу декъа йукъа ца йогІу:

- 1) лексикологи;
- 2) семасиологи;
- 3) лексикографи;
- 4) орфографи.

6. ХІара предложени йукъара-йуьхьан йу:

- 1) БІаьстенан мохо бешара гІаш лестадора.
- 2) Нехан динара хотталахь вуссу.
- 3) Селхана регІахь догІа деара.
- 4) Арахь шелйелла.

7. Луьйранна кхетгачу малхо чехка башийра буткъа ша.

ХІокху предложенин грамматически лард йу:

- 1) башийра ша;
- 2) кхетгачу малхо;
- 3) малхо башийра;
- 4) чехка башийра ша

8. Кхушара къаьсттина хьийкьинера муьргаиш.

ХІокху предложенеьхь *къаьсттина* боху дош:

- 1) латтам бу;
- 2) къастам бу;
- 3) кхачам бу;
- 4) цхьа меже йац.

9. ХІара дешнаш синонимаш ду:

- 1) стигал – латга;
- 2) гоъза – гарс;
- 3) токхо – йакхо;
- 4) дахар – Южалла.

10. Хьоме дешархой, шайш дуьненчохь дехаи мел ду, мехкан а, халкъан а сий ларделаи.

ХЮкху предложенерахьоме дешархой:

- 1) даьржина тЕдерзар ду;
- 2) латтаман дурс ду;
- 3) предложенин шакъабстина меженаш йу;
- 4) йукъадало дешнаш ду.

11. Массо а машариа ваха веза бохуш, закон ду-кх вайн мехкан.

ХЮкху предложенера тЕтуху предложени йу:

- 1) бахъанин;
- 2) бехкаман;
- 3) къастаман;
- 4) кхачаман.

12. Оцу минотехь йай-й шок туйьхира? Мохъмад луйьчуьра сецира.

ХЮкху предложенехь:

- 1) цЮьмалг йилла йеза;
- 2) тире йилла йеза;
- 3) тАдам билла беза;
- 4) шитАдам билла беза.

13. Хойла хьуна (1) мел хала бакъо а (2) нагахь (3) кхоччуш (4) дика хьо цунах кхеташ хуьлий (5) хъайга нийса а (6) кхетош а (7) йийцалур йуй.

ХЮкху предложенехь цЮьмалгаш йахкаран нийса вариант къастайе:

- 1) 2,3,5,6. 2) 1,3,5,6,7. 3) 1,2,3,4,5,6. 4) 1,2,5,6.

14. Тешам? иза къонахчун коьрта амал йу. Мотт? иза массо хЮманан а бух бу.

ХЮкху предложенешкахь:

- 1) цЮьмалг йилла йеза;
- 2) тАдам билла беза;
- 3) тире йилла йеза;
- 4) шитАдам билла беза.

15. Хинца вайн йолу алфавит тЕэцна:

- 1) 1908 шарахь;
- 2) 1918 шарахь;
- 3) 1927 шарахь;
- 4) 1938 шарахь.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
2	3	1	2	4	2	3	1	2	1	3	2	4	3	4

«5»	«4»	«3»	«2»
13-15	10-12	7-9	1-6

Тест № 1 (3-гІа вариант)

1. Предложени олу:

- 1) роГехь дІайаздинчу дешнех;
- 2) ойланан а, къамелан а уггар цхьалхечу декъах;
- 3) йозанехь вовшахкхеттачу дешнех;
- 4) дешнийн цхьаьнакхетарех.

2. Дошамаш хІитгор Іамочу лексикологин декъах олу:

- 1) этимологи;
- 2) лексикографи;
- 3) семасиологи;
- 4) диалектологи.

3. Иаьрбийн матгара тЕэцна дешнаш лела:

- 1) 3-чу классехь;
- 2) 5-чу классехь;
- 3) 2-чу классехь;
- 4) 4-чу классехь.

4. Интонологи цЕ йолу дакъа йукъадогӀу:

- 1) фонетикина;
- 2) морфологина;
- 3) синтаксисана;
- 4) пунктуацина.

5. Дешнашна йуккъе уьйр а тосуш, дешан хийцалучу декъах олу:

- 1) суффикс;
- 2) чаккхе;
- 3) лард;
- 4) дешхьалхе.

6. Дошкхоллар хуьлу:

- 1) нийса, духанехьа;
- 2) берта, бертаза;
- 3) схьадаьлла, схьадалаза;
- 4) чолхе, цхьалхе.

7. ШолгӀачу легарна йукъадогӀу:

- 1) лач дожаршкахь -чу чаккхе йолу билгалдешнаш;
- 2) лааме мухаллин а, йукъаметтигаллин абилгалдешнаш;
- 3) доланиг дожарх хилла лаамаза билгадешнаш;
- 4) коьчалниг дожарехь -ица чаккхе йолу билгадешнаш.

8. Чолхе предложенеш хуьлу:

- 1) чолхе-цхьаьнакхетта, чолхе-караара, чолхе хуттургаш йоцуш;
- 2) тӀетуху, коьрта, коьртаза;
- 3) йуьхьан, йуьззина, цӀеран;
- 4) дийцаран, хаттаран, айдаран.

9. Доцца аьлча, экскурси дика чекхӀелира.

ХӀокху предложенера *доцца аьлча* бохург:

- 1) йукъадало дош ду;
- 2) хуттург йу;
- 3) даран суьртан латтам бу;
- 4) шакъаьстина меже йу.

10. ХӀара предложени тӀедожоран йу:

- 1) Шийла йара тахана арахь.
- 2) Ма сиха дӀадели-кх хӀара де!
- 3) Цахь бан белла болх кхочушбе.
- 4) Хьо вогӀий соьца?

11. ХӀокху предложенера цӀерметдош йукъаметтигаллин ду:

- 1) Иза мила ву?
- 2) Цо хьаьнга дийцира цунах лаьцна?
- 3) Ткъа со мича ваха веза?
- 4) Суна-м ца хаьа, иза мила ву.

12. Чолхе предложени олу:

- 1) шина йа масех цхьалхечу предложених лаьттахух;
- 2) йеа йа масех цхьалхечу предложених лаьттахух;
- 3) кхаа йа масех цхьалхечу предложених лаьттахух;
- 4) пхеа йа масех цхьалхечу предложених лаьттахух.

13. Хюкху хандешнаша хьалха йахана хан гойту:

- 1) вицвелла, ладегІна, хьагйелла;
- 2) дагаихнера, баьхнера, хьагйеллера;
- 3) дийци, ладуьйгІи, вицви;
- 4) ладугІура, дуьйцура, хьаглора.

14. Спряжени олу:

- 1) цІердош дожаршца хийцадаларх;
- 2) цІерметдош йаххьашца хийцадаларх;
- 3) хандош терахьашций, хенашций, классашций, саттамашций хийцадаларх;
- 4) билгалдешан даржашца хийцадаларх.

15. Дуьххьарлера нохчийн абат («Нохчийн джюз ду хІара») хІоттийнарг вара:

- 1) Досов Къеда;
- 2) Эльдарханов Таьштамар;
- 3) Ошаев Халид;
- 4) Солтаханов Эльбек.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
2	3	4	1	2	1	2	1	1	3	4	1	2	3	1

«5»	«4»	«3»	«2»
13-15	10-12	7-9	1-6

Тест № 1 (4-гІа вариант)**1. Предложенино гойту:**

- 1) адамаша ден къамел;
- 2) адамийн кхочушхилла йаьлла ойла;
- 3) вовшашца уьйр йолуш цхьаьнакхетта дешнаш;
- 4) дешнийн фразеологически цхьаьнакхетарш.

2. ХІара предложени чолхе-карара йу:

- 1) И дІабобду некъ стенга боьдуш бу, дийцахьа суна.
- 2) ХІинца, суна хаьа, мало йан мегар дац.
- 3) Кхин охьа а ца лахлуш, къамеле йелира зуда.
- 4) Малх хьаьжнера, делахь а йовхо кІеззиг йара.

3. ХІара дешнаш дакъалгаш ду:

- 1) ткъа, делахь а, йа, хІетте а;
- 2) чу, тІехь, кІел, уллохь;
- 3) чул, хІета, ур-атталла, мел;
- 4) маржа-йаІ, Іалелай, жолам-йаІ, гап-гип-гап.

4. Кху предложенера тІехьбоху дош чІагІдаран дакъалг ду:

- 1) Тхан хьехархо а тІехь, тхо дерриге а экскурсе дахара.
- 2) Паднара тІехь Іуьллура гІора эшна кІант.
- 3) Цу суьрташ тІехь цунна вевзира шен да.
- 4) Бешарчу дитташ тІехь дека олхазарш.

5. ХІара предложени тІедожоран йу:

- 1) Шийла йара тахана арахь.
- 2) Ма сиха дІадели-кх хІара де!
- 3) Цахь бан белла болх кхочушбе.

4) Хьо вогий соьца?

6. Хюкху предложенера сказуеми хандешан хюоттаман ду:

- 1) Гиллакхий, оздангаллий йиший, вашый ду.
- 2) Суна шкоলেখь деша лаьа.
- 3) Дешар – серло, цадешар – бода.
- 4) Клантана йеза шен нана.

7. Нехан шубнехь кьонах а верстар вац, нехан хьавьди тIехь дин а берстар бац.

ХIара предложени йу:

- 1) чолхе-карара;
- 2) хуттургаш йоцу чолхе;
- 3) чолхе-цхьаьнакхетта;
- 4) цхьалхе, цхьанатайпанчу меженашца.

8. Латтаман дуреду хюкху предложенехь:

- 1) Селхана, уьссалгIачу ноябрехь, гIурбанан хьалхара де дара.
- 2) Карина, ненан цхьаь бен йоцу йоI, чIогIа качийна йара.
- 3) Кхин охьа а ца лахлуш, кьамеле йелира зуда.
- 4) Цуьнан да, Илманча, дика вевзаш вара Нохчийчохь.

9. Дешан хюоттаман дакъош ду:

- 1) подлежащи, сказуеми, кьастам;
- 2) цIердош, билгалдош, куцдош;
- 3) орам, чаккхе, дешхьалхе, суффикс, лард;
- 4) айдардош, дештIаьхье, дакъалг, хуттург.

10. Кху предложенера кьастамаш цхьанатайпана бац:

- 1) Уьш дара керла, ховха, хаза зезагаш.
- 2) Кланта деара цIен, можа Iежаш.
- 3) Попана гонаха йара лекха аннийн керт.
- 4) Керт мел йу дIасакхийсина йара аннийн, аьчган, ангалин гергаш.

11. Схьагарехь, шеко йоцууш, тешна а, хетарехь бохучу йукьадалочу дешнийн маьIна ду:

- 1) роIалла йа уьйр-йукьаметтиг гойтуш;
- 2) тайп-тайпанчу кепара дог тешна хилар гойтуш;
- 3) тайп-тайпана хаамаш, синхаамаш гойтуш;
- 4) хаам хьаьнгара хуьлу гойтуш.

12. Варийлахь(1) Дука(2) нуй (3) шайн Бабин неIара тIехьарниг ма балахь(4) и (5) суна бевзар бу хьуна.

Хюкху предложенехь цIоьмалгаш йахкаран нийса вариант кьастайе:

1) 1,2,4.	3) 1,3,4,5.
2) 2,4,5.	4) 1,2,3,4.

13. Чолхе-карара предложени олу:

- 1) цхьабосса бакьо йолуш цхьаьнакхеттачу цхьалхечу предложених лаьттахух;
- 2) кхеторан меженаш шена шена чохь йолчу предложених;
- 3) цхьанатайпана йа шакьаьстина меженаш шена чохь йолчу предложених;
- 4) коьртачу а, тIетухучу а предложенех лаьттахух.

14. Йа цхьанна совIатана йелира цо и говр, йа кьуша лачкьийна иза.

ХIара предложени йу:

- 1) цхьалхе, цхьанатайпанчу меженашца;
- 2) чолхе-карара;
- 3) хуттургаш йоцу чолхе;
- 4) чолхе-цхьаьнакхетта.

15. Таккха Зараана хааделира цуьнан беснеш тIехула (охъа) Иийдало тIадамаш.

ХIокхупредложенера охъа:

- 1) дештIаьхье йу, къаьстина а йазйо;
- 2) дешхьалхе йу, цхъаьна а йазйо;
- 3) дешхьалхе йу, къаьстина а йазйо;
- 4) йа дештIаьхье а, йа дешхьалхе а йац.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
2	1	3	1	3	2	3	1	3	3	2	1	4	4	2

«5»	«4»	«3»	«2»
13-15	10-12	7-9	1-6

**11 класс
Нохчийн литература**

РогIалла	Предметан таллам бен дакъа	Мах хадоран гIирсан цIе
1	Айдамиров А.И. «Йеа буйсанаш» роман	• «Йеа буйсанаш» романехь кьинхьегаман халкъийн векалийн васташ» сочинени
2	Сулейманов Ахьмадан кхолларалла	• «Сулейманов Ахьмадан лирика» сочинени
3	Бексултанов М.Э. «Корталин Хантоти» дийцар	• «Корталин Хантоти» дийцарехь коьртачу турпалхочун васт» сочинени
4		• «Нохчийн йаздархойн говзаршкахь ненан васт» сочинени

**Тешаш
Тест № 1 (1-ра вариант)**

1. Вайн хиша, шовданаша, ярташа, ирзуша, гунаша, лаьмнаша, Iаннаша, даккъаша, боьраша хIун боху хьоьжуш, уьш толлуш, Даймехкан паспорт деш вуша, бохуш, топоними язйинарг ву:

1) Мамакаев Мохьмад;	3) Айдамиров Абузар;
2) Сулейманов Ахьмад;	4) Ошаев Халид.

2. Произведенин жанраш къастае (повесть, поэма, ...):

- 1) «Маца девза доттаIалла» _____
- 2) «Александр Чеченский» _____
- 3) «Кхетае Хьамид» _____
- 4) «Нохчийн лаьмнашкахь» _____
- 5) «Бож-Ела» _____

**3. Лойша суна шийла шовда,
Амма цIена шовда ло!
Адмийн дегнаш, чуьра мекха
Дайаьккхина, цIандийр ду.**

ХIокху байтан автор ву:

- 1) Сулейманов Ахьмад;
- 2) Нажаев Ахьмад;
- 3) Айсханов Шамсуддин;
- 4) Бадуев СаьИид-Салихь.

4. «Еа буйсанаш» романехь оьрсийн эскарехь эпсар лаьттина турпалхо:

- 1) Аьрзу;
- 2) Маккхал;
- 3) ХортIа;
- 4) Берса.

5. *«Цу вайн раьIнашкахь цхьа сурт ду хIуттуш, дарц дала кечделлачу хенахь (дукха хьолахь Iа дулучу муьрашкахь): мох а боли, аьрцнаш угIа дуьйлало, берзлой санна...»*

ХIокху дешнийн автор ву:

- 1) Хамидов Iабдул-Хьамид;
- 2) Сулейманов Ахьмад;
- 3) Гадаев Мохмад-Салахь;
- 4) Бадуев СаьИид-Салихь.

6. Цхьана шарахь дуьнен тIе а бевлла, цхьана шарахь дуьнен тIера дIа а бевлла йаздархой, билгалбаха:

- 1) Арсанов СаьИид-Бей,
Мамакаев Мохьмад;
- 2) Ахматова Раиса,
Гацаев СаьИид;
- 3) Ошаев Халид,
Исаева Марьям;
- 4) Арсанукаев Шайхи,
Рашидов Шаид.

7. Хара турпалхой шайн-шайн произведенешка нисбе.

- 1) Аружа _____ «Зеламха».
- 2) Арсби _____ «Нохчийн лаьмнашкахь».
- 3) Селехьат _____ «Бож-Iела».
- 4) ЗIока _____ «Маца девза доттагIалла».
- 5) Майма _____ «Сийлаха».

8. *«Наггахь, сайн сагатделча», «Iаьржа бIаьрж», «Хьалхара парта»* произведенийн автор ву:

- 1) Айдамиров Абузар;
- 2) Бексултанов Муса;
- 3) Мамакаев Мохьмад;
- 4) Ахмадов Муса.

9. *«Мохьмад-Салахь санна верг эзар шарахь цхьаь бен ца воьIу хIокху Лаьтта тIе. Мохьмад-Салахь кеста воьIур вац. ГIеххьа заманаш обьшу иштта цхьа Мохьмад-Салахь кхолла».*

ХIокху дешнийн автор ву:

- 1) Саидов Билал;
- 2) Сулаев Мохьмад;
- 3) Сулейманов Ахьмад;
- 4) Ахмадов Муса.

10. *Аьрзу, Васал, Iаьлбаг.*

ХIара турпалхой лахарчу произведени тIера бу:

- 1) «Лийрбоцурш»;
- 2) «Еха буйсанаш»;
- 3) «Лаьмнаша ца дицдо»;
- 4) «Маца девза доттагIалла».

11. Нохчийн поэтессин Ахматова Раисин автобиографически поэмин цIе ю:

- 1) «Даймахке сатийсар»;
- 2) «Дагалецамаш»;
- 3) «Ненаца дина къамел»;
- 4) «Дагалецамийн новкъа».

12. Айдамиров Абузаран *«Йеха буйсанаш»* романехь нохчийн халкъо муьлхачу бIешарахь паччахьан Iедалан колониальни политикина дуьхьал латтийна кьийсам гойту?

- 1) XIX бIешарахь;
- 2) XXI бIешарахь;
- 3) XVIII бIешарахь;
- 4) XX бIешарахь.

13. *«Даймахке сатийсар», «Цен Берд», «Дарта».*

ХIокху стихотворенийн автор ву:

- 1) Сулейманов Ахьмад;
- 2) Гадаев Мохьмад-Салахь;
- 3) Айсханов Шамсуддин;
- 4) Бадуев СаьИид-Салихь.

14. Йаздархо, поэт, Илманча ваьхна 1909-1972 шерашкахь. Дуьнен тIехь ваха доьгIна хиллачу 63 шарахь 30 шо гергга набахтешкахь текхна цо.

Мила ву и:

- 1) Ошаев Халид; 3) Мамакаев Мохьмад;
2) Арсанов СаьИд-Бей; 4) Гадаев Мохьмад-Салахь.

15. Исбаьхьаллин произведени тIехь адамийн амалш а, дахар а гайтаран кеп ах олу:

- 1) метафора; 3) персонаж;
2) дустар; 4) васт.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
2	*	1	4	3	3	*	2	3	2	4	1	2	4	4

«5»	«4»	«3»	«2»
13-15	10-12	7-9	1-6

ДогIа

2. 1) «Маца девза доттагIалла» – роман.
2) «Александр Чеченский» – повесть.
3) «Кхетаге Хьамид» – дийцар.
4) «Нохчийн лаьмнашкахь» – поэма.
5) «Бож-Ела» – комеди.

- 7.1) Аружа – «Сийлаха».
2) Арсби – «Маца девза доттагIалла».
3) Селехьат – «Нохчийн лаьмнашкахь».
4) Зюка – «Зеламха».
5) Майма – «Бож-Ела».

Тест № 1 (2-гIа вариант)

1. Исбаьхьаллин произведенешкахь адамийн амалш а, дахар а гайтаран кеп йу:

- 1) автограф; 3) жанр;
2) васт; 4) тема.

2. Мохьмад-Салахь санна верг эзар шарахь цхьаь бен ца вогу хIокху Лаьтта тIе. Мохьмад-Салахь кестта вогуьр вац. ГIеххьа заманаиш оьшу иштта цхьа Мохьмад-Салахь кхолла».

ХIокху дешнийн автор ву:

- 1) Саидов Билал; 3) Сулейманов Ахьмад;
2) Сулаев Мохьмад; 4) Ахмадов Муса.

3. Нохчийн поэзехь дуьххьара гIулчаш йаха волавелла:

- 1) Саидов Билал; 3) Мамакаев Иаьрби;
2) Ошаев Халид; 4) Дудаев Иабди.

4. Нохчийн дуьххьарлера прозаик ву:

- 1) Дудаев Иабди; 3) Сальмурзаев Мохьмад;
2) Ошаев Халид; 4) Нажаев Ахьмад.

5. Нохчийн литературехь халкъан иэсана чIогIа тIелаткъам бина йолу роман йу:

- 1) «Йеха буйьсанаш»; 3) «Товсолта ломара дIавоьду»;
2) «Дарц»; 4) «Зеламха».

6. «Ирсан орам» цIе йолчу романан коьрта турпалхой бу:

- 1) Акаев Руслан, Васа; 3) Зовра, ЗабиIат;
2) Сийлаха, ИбрахИм; 4) Зеламха, Бици.

7. «Зеламха» цIе йолчу романехь дов доладелира:

- 1) ахча кьевсина; 3) латта кьевсина;
2) Зезаг кьевсина; 4) дош-даше даларна.

